

Raquel Gutiérrez, militante eta pentsalari internazionalista

«Hauteskundeetatik edo bide autonomotik jo, eztabaida antzutzailea da hori»

Umetan, Latinoamerikako hainbat iraultzari buruzko kantuak eta kontuak entzun zituen Raquel Gutiérrez. 20 urte eskas zituela, unibertsitatean ezagutu zituen matxinada haietako seme-alabak, eta berehala egin zuen hegoalderantz, bertatik bertara bizitzeko askapen-borroken kimu berriak. El Salvador, Bolivia; ekintza, kartzela. Gero, hausnarketa: berriro ekiteko, hobeto ekiteko. Donostiako Kaxilda eta Iruñeko Katakarak liburu-dendetan izan zen hilaren hasieran, liburu-aurkezten.

Danele Sarriugarte Mochales

@daneleSM

ARGAZKIAK: DANI BLANCO

Gaztetatik izan zara aktibista. Nola hasi zinen?

1979.a urte garrantzitsua izan zen: sandinisten iraultzak irabazi zuen, Kubako iraultza gertatu eta 20 urtera. Garaipen horrek markatu zuen Latinoamerikako bidea, hauspotu eta berrabiatu zuen borroka-tradizio bat, gerrilletatik zetorrena. Kontinente osoa hasi zen astintzen: besteak beste, Guatemalan, garaitsu horretan ari ziren zabaltzen mugimendu indigenak eta komunitarioak. Beraz, auzokoak bor-borka geneuzkan, eta gainera, Mexikok bazeukan ate irekien politika bat, onartzen zituen beste herrialdeetako errefuxiatuak, nahiz eta barne-mailan sekulako kontrola ezarri. Hiriburua josita zegoen nikaraguarrez, salvadortarrez, kolonbiarrez, eta UNAM unibertsitate nazional handi-handia, zer esan... Hortik nator ni.

El Salvadorrera joan zinen lehenik.

Bai, errefuxiatu eta militanteen zurrumbilo horretan, salvadortarrekin hasi nintzen harremanetan batez ere, eta San Salvadorrera joateko gonbidape-

na egin zidaten. 1983an joan nintzen eta han atxilotu ninduten lehen aldiz. Oso gaztea nintzen eta herrialdeko erakunde iraultzaile garrantzitsuenetako baten zatiketa zela-eta hartu ninduten preso. Nik ez neukan arrastorik ere horretaz, zeharo bertikala baitzen erakunde hura, eta oinarriko militanteek ez zeukaten inongo informaziorik; izugarri haserretu nintzen, eta izugarri beldurtu. Zorionez, azkenean, deportatu egin ninduten, eta nire buruari zin egin nion ez zitzaidala berriro halakorik gertatuko, hau da, berriro atxilotzen baninduten, zehatz-mehatz jakingo nuela zergatik.

Borrokan jarraitzeko gogoa ez zitzazun itzali hala ere. Hurrengo urtean, Boliviara jo zenuen.

Hori da, 1984. urtearen amaiera aldera joan nintzen Boliviara, hainbat kiderekin. 20 urtez, gobernu militarren segida bat egona zen han, ez diktadore bakar bat, baizik eta hainbat, kolpez kolpe aldatzen zirenak. 1982an, baina, demokrazia aldi bat zabaldu zen, eta ondo-

riotzatua genuen halako batean amaitu egingo zela bolada demokratiko hura, Bolivian ez baitute sekula luzaroan irautzen, eta hortaz hasiko ginela antolakuntza-prozesu bat eraikitzen, kolpea zeto-rrean prest egoteko.

Raquel Gutiérrez Aguilar

1963, Mexiko Hiria

Matematikaria, soziologoa, aktibista. 80ko hamarkadan Boliviara joan zen eta Tupac Katari (EGTK) erakunde kide izan zen. 90eko hamarkadan atxilotu zuten, torturatu, eta bost urte egin zituen espetxean. Ez zuten sekula epaitu. Kartzelatik atera ostean hasi zen unibertsitatean lanean, eta Boliviako mugimendu indigena eta sozialei buruzko doktore-tesia idatzi zuen. Gaur egun, Pueblako Unibertsitate Autonomoan ari da irakasle, Mexikon. Hainbat saiakera-liburu argitaratu ditu.

Horrelaxe abiatu zen Tupac Katari erakundea?

Oso-oso gazteak ginen denok, eta erakitzen hasi ginen halako modu fresko batean, akaso lañoa zena, baina baita bestelakoa ere. Hala jarri ginen harremanetan mendealdeko aimara komunitateekin, oso ondo eta oso aspalditik egituratutako komunitateekin. Hasiera batean, guk uste genuen haiek errekrutatzen ari ginela, eta, jakina, ez zen hala, baina haiei interesatzen zitzairen gure bidea, ikusi nahi zuten ea zer egingo genuen, eta horrelaxe sortu zen lotura oso emankor bat. Noski, noizbait ere konturatu ginen beste zerbaite ari zela eratzten.

Zer motatako borrokak egin zenituzten?

Funtsean, propaganda egin genuen; gerrilla gisa ez ginen hain interesgarriak izan. Jakina, erakunde politiko-militar bat ere baginen, garai hartan ulertzen zen bezala, baina, oinarrian, zera egin genuen: eztabaidarako gaiak aurkeztu, testuak argitaratzen hasi aimara eta kextua hizkuntzetan, liburuak eta egunkariak kaleratu...

Edonola ere, asko ikasi genuen tradizio indigenaren antolatze moduei buruz. Adibidez, Andetako tradizio indigenaren arabera, antolakunde edo dena delako bat asko hazten bada eta jada ezin bada ondo maneijatu, bada tradizioak iradokitzen dizu bitan banatzea, hala, bi puskak maneijatzeko modukoak izateko berriro.

Eta berriz atxilotu zintuzten, baina oraingoan bazenekien zergatik.

Ondo baino hobeto nekien, bai. Egia esan, atxilotu aurreko sasoian, hasia zitzaien gertatzen beste erakunde batzuetan ere gertatu den zerbaite: erakunde politiko-militarretan, aparatua, aparatu militarrek batez ere, jotzen du bere premiak inposatzera, eta, hala, horren mende geratzen da erakundearen beste segmentu hori, lotuago dagoe-na bizitza kolektiboaren erreproduktzio materiala eta sinbolikoa ziurtatzeko langintzarekin.

Hala ere, bazegoen beste zerbaite ez nuena ulertzen. 1992. urtea zen, urte garrantzitsua hura ere, 1989an erori baitzen Berlingo harresia, eta ondorioz, esperientzia sobietarra. Guztiz desados egon zintezkeen horrekin, baina eredu bat zen gutxienez, eta bertan behera amiltzen ari zen, kartekin egindako gaztelu bat balitz bezala. Harrigarria zen, eta apenas geneukan informaziorik. Latinoamerikan ere banan-banan ari zitzaizkien burua mozten gerrilla mugimenduei, eta hasi nintzen pentsatzen, obsesiboki pentsatu ere, ea zer atera zen gaizki.

Hausnarketa horren ondorioz idatzi zenuen zure lehen liburua: *¡A desordenar! Por una historia abierta de la lucha social*.

Bai, esan bezala, dena ari zen erortzen, eta bolada horretan sortu zen beste gau-

za bat, sortu zen altxamendu zapatista, beste kode batzuekin, beste diskurtso batzuekin. Kartzelan nengoen bitartean astia neukan irakurtzeko, halako gauzen inguruan pentsatzeko, eta orduan hasi nintzen idazten zerbaite, zalantzan jartzen zituena, nolabait ere, ezker armatuaren zenbait mantra, ezker armatuaren alderdirik maskulinizanteenak. Nekeza egin zitzaidan hura idaztea, askok gaitzetsi baininduten eta nik gaitzetsi bainituen haiek; gero, apurka-apurka, joan ginen adiskidetzten.

Berehala argitaratu zenuen beste liburu bat: *Desandar el laberinto: Introspección en la feminidad contemporánea*. Zuzenean aipatzen da emakumeen menderakuntza.

Hara, egia esango dizut, liburu hori idatzi nuen dibortziatzeko. Nire bizitza nahiko ezohikoa izan zen, ikasle izan nintzen Mexikon bolada batez, baina gero Latinoamerikan barrera ibilia nintzen militante internazionalista gisa. Kartzelatik irten nintzenean bizi izan nuen lehenengo aldiz halako bizitza normal eta egonkor bat; bikote batean, gainera, gizon batekin, ezkondata. Zer esango dizut ba, ez zitzaidan batere gustatu. Ez zuen funtzionatzen, eta kontua ez zen ez nuela maite nirekin hainbeste urtean egona zen hura, ez, kontua zen ikaragarria iruditzen zitzaidala gizon harekin bizitzea ezkontzaren pintzan,

eta nire kautan galdetzen nuela: baina zer da hau?

Uraren Gerra izeneko altxamendua izan zen 2000. urtean Cochabamba hirian, Bolivian. Bertan izan zinen.

1997an atera nintzen espetxetik, eta hainbat gauzatan aritu nintzen: eskolak ematen, gero Comuna izeneko argitalpen-proiektu bat abiatu genuen... Orduan, altxamendu- eta mobilizazio-garai bizi-bizia piztu zen herrialdean, Latinoamerikako beste hainbat tokitan gertatu zenarekin batera, gutxi gora-behera. Borroka askoz horizontalagoak ziren, autonomoagoak, subjektu askoz heterogeneoagoek osatuak... Eta, Bolivian, Uraren Gerra izan zen abiapuntua.

Zergatik gertatu zen altxamendu hori?

Kontzesioen gaiarekin dago lotuta. Garai liberalean, baliabide naturalen kontzesioak eman zitzaizkien enpresa pribatuei, haiek kudea zitzaizten, eta etekinak atera; hori zurrizko esaten zuten eraginkorragoa zela enpresa pribatuaren kudeaketa estatuarena baino, eta hori ez da egia inondik ere, baina tira, argudio hori erabili zuten. Orduan, AEBetako konpainia bati eman zioten Cochabamba hiriko eta inguruetako ura kudeatzeko kontzesioa, eta hango grina pribatizatzailea erotzekoa izan zen, ezarri zituzten baldintzak eskandalagarriak ziren.

Adibidez?

Bada, besteak beste, neurgailuak jarri nahi zituzten jendeak bere kabuz eta auzolanean eginak zituen putzuetan. Zuk zeuk egin duzu lan guztia eta hara non gringo bat datorkizun kuota bat kobratu nahian; zeren izenean baina? Ez dizu-eta ezertxo ere eman. Jakina, matraka teknokratikoak aletu zituzten, dotore-dotoreak, akuiferoari buruzko ikerketak egingo zituztela eta abar, baina jendeak erantzun egin zien: "Zuek ez diguzue ezer eman, ezta peso laurden bat ere, eta ura ez da inorena, ura denona da". Pribatizazioak talka egin zuen herritarrekin, eta hiria eta inguruak altxatu egin ziren.

Enpresak alde egin zuen, ezta?

Bai, Bechtel enpresa bota genuen, eta udal enpresa berreskuratu, baina ez genuen nahi alkateak aukeratzetik zuzendaria, zeren alderdien sistemak hautatzen baitzuen alkatea, eta desastre hutsa zen sistema hura, oraingoa baino okerragoa. Orduan, kontrol soziala izeneko zerbait hasi ginen sortzen, eta uraren batzordeekin eta auzoetako batzordeekin batera sortu genuen halako egitura bat, udal enpresa kontrolatzeko.

Zer moduz joan zen?

Maila txikian egin arren, ariketa benetan interesgarria izan zen, ikusteko nolako harremanak sortzen diren ins-

tituzioaren eta mugimendu autonomoaren artean. Konturatu ginen zer zaila den. Arazoa, hala ere, ez zen sistema zaharrean eraginkorrak izatea, baizik eta hori iraultzea. Berehala etorri ziren oztopoak, ez baikenuen lortu udal enpresaren jabetza-erregimena aldatzea, eta, beraz, udal enpresak kudeatzeko erregimena bete behar baikenuen nahitaez. Adibidez, uraren batzordeek asanblada erraldoi bat egin eta erabakitzen bazuten, kolektiboki eta lan handia egin ostean, hodi bat hemendik joan behar zela eta ez handik, bada hori ezin zuen enpresaren zuzendariak bakarrik erabaki, ez dakit nork eta badakit nork balioztatu behar baitzuten. Instituzioa ez da auto bat, bolante batekin, hara edo hona bideratu daitekeena. Itsasontzi bat da, olatuei eta enbatariei aurre egiteko gai dena, amarratzez osatua: bati jotzen diozunean, gai da kolpeari aurre egiteko, kargaren puska bat beste amarratzeetara bidalita. Horregatik da hain elastikoa, horregatik eusten dio, era-soak eraso.

Zure azken liburuan lantzen duzu instituzioaren eta mugimendu komunitarioaren arteko kinka hori.

Nire asmoa ez da berriro ere ezartzea aspaldiko eztabaida hori, antzua iruditzen baitzait gainera, ea hauteskunderen bidetik ala bide autonomotik jo behar dugun. Saiatu behar dugu dualtasuna

Azken hitza: Gobernuaz eta botereaz

“Sarritan etortzen zait gogora Cochabambako Uraren Koordinakundean aipatzen genuen lelo bat: Gobernuaren arazoa Evorena da; boterearen arazoa, ordea, gurea”.

ulertzen ez harreman binario bezala, hau ala bestea, baizik eta zeruertz moduan, elkar osatzen duten harreman moduan. Horretan oso lagungarri zaigu feminismoa. Irudikatu behar dugu mugimendu-estatu harremana, eta ez tematu estatua dela eragile bat eta bakarra. Ez dugu uste Gizona denik eragile bat eta bakarra, ezta? Ba berdin.

Mexikon bizi zaren arren, gertutik jarraitu dituzu azken hamarraldian Bolivian gertatu direnak. Zer iritzi duzu?

Aurreko galderan aipatu didazun kinka horren harira, ez daukagu erantzunik, baina serio hartu behar ditugu arazoak, eta Latinoamerikako gobernu aurrerakoien adibidea argigarria da. Boliviaren kasuan bi aro daude, argi eta garbi. Lehena, 2006 eta 2009 bitartean, Evo [Morales] gobernuan zegoela jada: konstituzioa sortzeko asanblada oso interesgarri bat egin zen, hainbat gauza aurkeztu ziren eta hainbat gauza idatzi ziren herrialdeko konstituzioan, zenbait urte lehenago ezin izango genituzkeenak amestu ere.

Zerk zapuztu zuen hasierako itxaropen hori?

Instituzioaren eta estatuaren bidea hartzen baduzu, jakin behar duzu zertarako zauden hor, zer lortzeko. Gizarteak edo mugimendu autonomoak argi izan behar ditu gutxieneko batzuk, eta horietan ezin da amore eman. Nire eta beste hainbaten kasuan, gutxieneko oso gutxieneko bat zen herrialdearen ekialdeko lurjabe oligarkek ospa egin behar zutela, izan ere, gobernu militarrek lurrak eman zizkietelako baino ez baitzeuden han. Hori aldatu beharra zegoen! Baina ez zen aldatu. Eskuin oligarkako alderdien tema baretzeko, ezabatu egin zen puska hori konstituziotik, eta, hala, eskuinak alde bozkatu zuen.

Zergatik egin zitzaizun hain etsigarria?

Nik ulertzen dudun moduan, muga jakin bat zeharkatuz gero, goikoek ekinean segituko dute, oraingoan hau eta hurrengoan beste hura irents dezazun. Beren zuribideak azalduko dizkizute, noski, apain askoak, kontua da ea aditu nahi diezun. ■

Alberdi EUSKAL ARTISAUTZA

MAKILA

Opari berezietarako
Pertsonalizatuak
Prezio aukera desberdinak

ARGIA

www.argia.eus/denda/makilak
denda@argia.eus | 943 371 545